

JOLANTA SYCHOWSKA-KAVEDŽIJA
DALIBOR BLAŽINA

**W POSZUKIWANIU
UNIWERSALNEGO WYMIARU POLSKOŚCI
ZAŁOŻYCIEL CHORWACKIEJ POLONISTYKI – ZDRAVKO MALIĆ
JAKO INTERPRETATOR I TŁUMACZ LITERATURY POLSKIEJ**

Zamknięta w swoim języku, w swoim historycznym czasie i przestrzeni, poezja polska już od stuleci stara się osiągnąć sens uniwersalny, wspólny dla wszystkich języków świata i jednocześnie zapisywać swoje szczególne i konkretne tu i teraz. Cudzoziemcowi, który do niej wstąpi, daje ona i radość, i rozpoznawanie tożsamości w innym, i korzyść poznawania innego¹.

To słowa Zdravka Malicia, wybitnego chorwackiego polonisty, krytyka, historyka literatury, poety i tłumacza. Dzięki jego wielkiej życiowej pasji, jaką była dla niego literatura polska, powstała i rozwinęła się w Zagrzebiu polonistyka. Malić jest autorem wielu znakomitych tłumaczeń z literatury polskiej starej i nowej, poezji i prozy, szeregu świetnych tekstów krytycznych, opracowań i esejów, syntez z zakresu historii literatury polskiej i antologii.

Zdravko Malić urodził się w 1933 r. w Ljubiji (Bośnia i Hercegowina), dzieciństwo i młodość spędził w Sarajewie. W 1952 r. po zmontowanym procesie politycznym, został skazany na utratę praw do dalszego kształcenia się w Bośni i Hercegowinie i wyjechał do Zagrzebia. W Zagrzebiu zdał maturę, w 1958 r. ukończył studia z zakresu jugoslawistyki i rusycystyki; w 1956–1957 studiował język i literaturę francuską na uniwersytecie w Strasbourgu i dopiero w roku 1958 rozpoczyna się jego polonistyczna biografia. Na Uniwersytecie Warszawskim spędził rok akademicki 1958/59, a kolejny rok 1959/60 na Uniwersytecie Jagiellońskim, gdzie za namową prof. Kazimierza Wyki zaczął zbierać materiały do pracy doktorskiej o twórczości Witolda Gombrowicza. Po powrocie do Zagrzebia i obronie pracy doktorskiej pt. *Dzieło literackie Witolda Gombrowicza* (1965 r.) postanawia zorganizować w Chorwacji studia polonistyczne. Studia z zakresu

¹ Z. Malić, „Crna kutija” poljske poezije, w: tegoż, *Tijekom riječi. Prijevodi iz poljske poezije*, Zagreb 1978, s. 115.

języka i literatury polskiej mają swoją stosunkowo długą tradycję na Uniwersytecie w Zagrzebiu. W roku 1918 otwarto pierwszy lektorat języka polskiego, ale dopiero w 1966 roku, kiedy prowadzenie lektoratu przejął Zdravko Malić, na wydziale filozoficznym powstaje polonistyka, najpierw jako trzyletnie studia (tzw. kierunek B), a od roku 1986 jako czteroletnie studia w ramach dwuprzedmiotowych kierunków.

Malić, dziecko drugiej wojny światowej, przybył do Zagrzebia już jako ukształtowany lewicowiec. Formułę literackiego zaangażowania odnalazł w paradygmacie, jaki symbolizował wybitny pisarz chorwacki Miroslav Krleža, którego autorytet w dużej mierze kształtował inteligencję chorwacką tego pokolenia. Mowa tu o Krleży buntującym się przeciwko „chorwackiemu kłamstwu literackiemu” (1919), a jednocześnie balansującym na „krawędzi rozumu” – jak głosi tytuł jego powieści z 1939 roku. Mowa więc o postawie pisarza będącego w konflikcie z ideologiami swego czasu, który wyjście widział w autonomii literatury, w obronie wolności twórczej i walce z wszechobecną głupotą i absurdami rzeczywistości. W Polsce Malić zetknął się i zawarł pierwsze literackie przymierze z „pokoleniem 1956”. Tu również w centrum jego uwagi była walka o prawo do innego widzenia świata, do afirmacji „ja” literackiego, do przewartościowywania kulturowych i literackich konwencji. W tym kontekście fascynacja badacza Gombrowiczem wydaje się naturalną konsekwencją. Punkt wyjścia pracy doktorskiej o Gombrowiczu stanowi dyskusja z zastaną gombrowicologią oraz określenie swojej pozycji i strategii w stosunku do przyjętych metod badania jego twórczości. „Syntetycznych rozpraw o Gombrowiczu nie ma. Gombrowicza częściej porównywano z innymi pisarzami – od Rabelais’go do Ionesco – niż z nim samym, co znaczy, że przedmiotem dyskusji o Gombrowiczu były najczęściej jego poszczególne utwory, a prawie nigdy jego cała twórczość”² W swojej pracy Malić próbuje zerwać z tą tradycją i pokazać proces budowania przez Gombrowicza własnego świata literackiego poczynając od jego pierwszej książki. Malić przeciwstawia się dominacji socjologicznych, ideologicznych i wszelkich innych apriorycznych interpretacji; obcy jest mu także psychologizm i każdy rodzaj freudyzmu, a więc metod, za pomocą których można było Gombrowicza najłatwiej „zdykskredytować, lekceważyć, zbagatelizować”. Postuluje, aby nie podchodzić do tej twórczości inaczej niż „od środka, od strony dzieła literackiego, od literatury”³.

Perspektywę badawczą Malicia można zdefiniować jako strukturalistyczną. Oznacza to formalizm jako metodę analizy, zakładającą między innymi wielowarstwowość dzieła literackiego, również w jej fenomenologicznym (Ingardeńskim) wariacie. Ten punkt widzenia uzupełniony został elementami teorii

² Z. Malić, *Književno djelo Witolda Gombrowicza* (praca doktorska, niepublikowana), Zagrzeb 1965, s. 33.

³ Tamże, s. 19.

semiotycznej i generatywnej. Należy dodać, że metoda analizy stosowana przez Malicia odwołuje się również do tradycji tzw. zagrzebskiej szkoły stylistycznej, która na przełomie lat 50. i 60. osiągała znaczne sukcesy i była na tym obszarze bardzo popularna. Stąd Malić chętnie korzysta z pojęć „makrostylistyka” i „mikrostylistyka”, przy czym pierwsza z nich oznacza element literackiej struktury na poziomie kompozycji i klasyfikacji genologicznych, druga natomiast odnosi się do zabiegów na samym języku.

Rekonstrukcja literackiego systemu Gombrowicza przeprowadzona przez Malicia systematycznie, od tekstu do tekstu, w interpretacyjnej spirali, jest równocześnie zamknięta i otwarta. Nie mniej ważny jest fakt, iż Malić umieszcza dzieło Gombrowicza w tradycji literatury polskiej, na europejskich peryferiach, gdyż „wiele możliwości literackich środków wyrazu może się tu o wiele swobodniej realizować niż w pobliżu literackich metropolii, które w znacznie większym stopniu są zdeterminowane i ograniczone przez tradycję”⁴. Po drugie, twórczość Gombrowicza stanowi dla Malicia jedno z ogniw łańcucha literatury europejskiej, tego, który „od Erazma, Montaigne’a i Rabelais’go poprzez Voltaire’a, Gribojedowa, Gogola i Flauberta, Jarry’ego, Witkiewicza, nadrealistów, Krleży i Gombrowicza – na pierwszy plan wysuwa motyw »pochwały głupoty«”⁵. Dlatego nie dziwi ostatni punkt interpretacji:

Zamiast zadowolić się miejscem ubożego prowincjonalnego rodaka europejskiej literatury, jak wielu jego braci po piórze, Gombrowicz wybrał drogę skandalu i postawę *enfant terrible*. [...] Zamiast przyjąć wyznaczoną mu rolę 'kapłana'– wybrał dostojeństwo 'błazna'⁶.

Po opublikowaniu wybranych rozdziałów z pracy doktorskiej w polskich czasopiśmie (rozdział o *Ślubie* – 1966, *Ferdynand* – 1968, *Transatlantyku* – 1970 i felietonach literackich – 1973) Zdravko Malić zajmuje pozycję jednego z ważniejszych i uznanych gombrowiczologów, który jako jeden z pierwszych interpretatorów tej twórczości odrzucił balast Nieliterackich chwytów interpretacyjnych, stawiając znak równości pomiędzy Gombrowiczem a literaturą rozumianą jako „akt egzystencjalny”. Pisząc o tekstach, które ukazały się w Polsce i uznane zostały za najlepsze, Zdzisław Łapiński właśnie chorwackiemu poloniście przypisuje ważną rolę:

Zwróćmy przy tym uwagę na studia historycznoliterackie. Zdziwi zapewne, że drogę torował tu ktoś obcy. Może jednak potrzeba być doktorantem z Zagrzebia, żeby umieć spojrzeć na Gombrowicza jak na przedmiot 'badań'. Zresztą po rozprawach Zdravka Malicia ukazały się także pozycje polskie, posuwające naszą wiedzę znacznie dalej⁷.

⁴ Tamże, s. 350.

⁵ Tamże, s. 44.

⁶ Tamże, s. 351.

⁷ Z. Łapiński, *Wstęp*, w: *Gombrowicz i krytycy*, wybór i oprac. Z. Łapiński, Kraków–Wrocław 1984, s. 22.

„Oczyszczanie” gombrowiczologii przez Malicia jest rezultatem przejścia perspektywy „niezarażonej” Gombrowiczem samym. Może największa zasługa badacza polega na tym, że nie pisał o Gombrowiczu językiem Gombrowicza, decydując się na język zaczerpnięty z własnej tradycji, z jej perspektywy, „z granicy rozumu”. W ten pozornie paradoksalny sposób, według Malicia Gombrowicz właściwie potwierdził Krleżę i jego intelektualne znaczenie⁸.

Zainteresowanie badacza Gombrowiczem nie kończy się na pracy doktorskiej. Malić śledzi i analizuje twórczość tego autora świadomy faktu, że jego synteza nie jest gotowa. W tekście *Istota teatru Gombrowicza (Bit Gombrowiczewa kazalista)* i w artykule *Witold Gombrowicz (1904–1969). U powodu smrti* przygląda się tej twórczości z perspektywy człowieka dojrzałego. Dojrzały Gombrowicz to dla niego pisarz, który z wielkim trudem i ostrożnością, odrzucając przesady i połowiczne rozwiązania, przebija się do prawdy o człowieku jako istocie cielesnej. Przy czym, jak twierdzi Malić, dochodzi do dwu prawd. Pierwsza polega na odkryciu wznoszącej się i opadającej linii ludzkiego życia. W koncepcji, która człowieka traktuje jako byt dynamiczny, a więc w sposób istotny podlegający zmianom, zakodowane jest również pozytywne myślenie o ludzkim życiu:

W Gombrowiczowskiej wizji świata przeciwstawienie człowieka dojrzewającego starzejącemu się stanowi napięcie o znaczeniu aksjologicznym; sprzeczność ta, nic nie tracąc ze swego biologizmu, staje się kryterium wartościowania (s. 169)

Druga podstawowa, zdaniem Malicia, prawda ontologiczna, do jakiej doszedł Gombrowicz pod koniec życia, dotyczy cierpienia jako podstawowej zasady kosmologicznej, jedynej, istotnego stygmatu człowieka (w eseju *O Dantem*). Dlatego też z tekstów Gombrowicza (*Pornografia, Kosmos, esej O Dantem*) znika humor. Konfrontacja z cierpieniem jest ostatnim wielkim doświadczeniem i wielkim poznaniem Gombrowicza. Wizja świata Gombrowicza, jak ją przedstawił Zdravko Malić, jest konstrukcją dokonaną przez człowieka epoki przejściowej i stanowi świadectwo okresu wielkich przemian.

Na początku lat dziewięćdziesiątych, w czasie agresji na Chorwację oraz wojny w Bośni i Hercegowinie, co Malić przeżywał jako ogromną i osobistą tragedię oraz jako rozpad całego osobistego świata, próba tłumaczenia *Trans-Atlantyku* była niewątpliwie gestem opozycyjnym i próbą *katharsis*. Wielki rozrachunek Gombrowicza z „polskością” może stanowić antidotum na chorwacką (i nie tylko chorwacką) fascynację mitami i ideologiami tego czasu. Historycznoliteracki kontekst *Trans-Atlantyku* charakteryzuje Malić z pozycji skrajnego pesymizmu i bardzo osobiście:

⁸ Więcej o związkach Gombrowicza z Krleżą w pracach Z. Malicia pisał D. Błażina w posłowie w: *Między życiem a światem (artykuły, eseje i rozprawy o literaturze polskiej)*, Warszawa 2006, s. 256–272.

fajerwerk osiągniętej i zarazem straconej wolności, jedności i braterstwa. Ponieważ tą euforią demonicznie bezosobowego śmiech cyrkowo i spektakularnie kamufluje się gorzką prawdę o zbrodni i czynieniu zła jako kwintesencji Historii⁹.

Po roku 1968, który przyjął z ogromnym entuzjazmem, w centrum polonistycznych zainteresowań Zdravka Malicia znajduje się Adam Mickiewicz. (Do Gombrowicza wrócił dwadzieścia lat później, na początku lat 90. przy okazji tłumaczenia *Trans-Atlantyku*). Fascynacja Mickiewiczem – poetą nie opuściła Malicia nigdy. Mickiewiczologia Malicia obejmuje kilka ważnych tekstów, z których chronologicznie pierwszą pozycją jest posłowie do chorwackiego wydania *Pana Tadeusza* z 1965 roku i kolejno: rozprawa poświęcona Mickiewiczowi w historii literatury polskiej (1975), najobszerniejszy i chyba najlepszy esej *Mickiewicz albo wielkość poezji* (1976), fragmenty przedmowy do „osobistej” antologii polskiej poezji pod tytułem *Tijekom riječi (Z biegiem słów)* (1978) i wreszcie zapiski z lat dziewięćdziesiątych, które pod tytułem *Zapisi iz radne bilježnice (Zapiski z zeszytu)* wraz z wymienionymi wyżej tekstami (poza historycznym przeglądem) znalazły się w wydanym niedawno wyborze polonistycznej eseistyki autora zatytułowanym *Mickiewicz itd.*¹⁰ Ten chronologiczny porządek wskazuje na warstwowe, ale i organiczne, poszerzanie się interpretacyjnych horyzontów autora. Istotna różnica pomiędzy tekstami powstałymi w latach siedemdziesiątych i fragmentami z lat dziewięćdziesiątych tkwi w zmniejszaniu się dystansu dzielącego badacza od „przedmiotu” zainteresowania. Mickiewicz, który dla Malicia zawsze stanowił kwintesencję poetyckości i humanizmu, przedstawiony zostaje nam w wymiarze egzystencjalnej bliskości.

Malić zdecydowanie przeciwstawia się polskiej mickiewiczologii lat siedemdziesiątych i faworyzuje Mickiewicza – poetę w stosunku do Mickiewicza – działacza. Równocześnie przeprowadzana przez niego analiza twórczości wielkiego polskiego pisarza to poszukiwanie odpowiedzi na pytanie, kim właściwie był Mickiewicz, jakie dominujące, głębokie struktury stanowią jego istotę. Odpowiedź pada taka: istotą bytu Mickiewicza jest aktywizm, ruch jest naturalnym pożądanym stanem jego duszy. Świat widział w ruchu i temu ruchowi oddawał się bez reszty, namiętnie:

Ponad wszystko cenil życie, a pojmował je tą wszechogarniającą intuicją, która kosmogenicznie przenika istotę świata i pełnię życia widzi na poziomie wieczności, skondensowaną w punkcie, w którym nie istnieje odróżnienie części od całości i życia od śmierci¹¹.

⁹ Z. Malić, *Gombrowiczew Trans-Atlantik*. w: „Treći program Hrvatskog radija” nr. 34, Zagreb 1991, s. 24.

¹⁰ Z. Malić, *Mickiewicz itd (Rasprave, članci i eseji o poljskoj književnosti)*, Zagreb 2002, s. 382.

¹¹ Tamże, s. 58.

W swojej analizie twórczości polskiego poety Malić podejmuje się niezwykle trudnego zadania – objęcia jej pełni, złożonej i pełnej sprzeczności jak sam poeta. W eseju *Mickiewicz albo wielkość poezji* Malić stopniowo, przechodząc od tekstu do tekstu, rekonstruuje ideowe i poetyckie fundamenty twórczości Mickiewicza oraz kluczowe momenty, w których ta twórczość ulegała przeobrażeniom. Wielorako powiązanego z polską i europejską przeszłością i terażniejszością *Pana Tadeusza* z jego trudnym do uchwycenia literacką istotą, uznaje za jedyne i niepowtarzalne dokonanie literackie. Polemizując z krytyką literacką zainteresowaną ideologiczną działalnością poety w ostatnich dwudziestu latach życia, w pozornie idyllicznym poemacie dostrzega głębię spojrzenia w siłę i twórczy duch polskiej narodowej istoty. Ciekawe i oryginalne są stwierdzenia chorwackiego polonisty na temat ostatniej fazy twórczości poetyckiej Mickiewicza, kiedy dojrzywało w pisarzu sakralne rozumienie poezji i życia, przekonanie o konieczności „absolutnego utożsamienia życia z jego poznana, uświadomiona istota, egzystencji z esencją.”¹² Klucz do zrozumienia sensu i głębokiej struktury kilku krótszych, znalezionych w rękopisach tekstów, które – jak twierdzi badacz – do dzisiaj stawiają opór krytycznoliterackiej analizie, zawiera utwór *Widzenie*. Ten, zdaniem Zdravka Malicia, pierwszy (i chyba jedyny prawdziwy!) polski „nadrealistyczny” tekst jest nowością w stosunku do wcześniejszych utworów Mickiewicza. Jego nowatorstwo polega na „abstrakcyjnej czystości i nieskrępowanej kosmicznej żywiołowości przedstawienia ruchu jako prażywiołu świata”.¹³

We wstępie do bardzo osobistej antologii poezji polskiej Zdravko Malić pisze:

Poezja w pewien szczególnie sposób rejestruje okoliczności (i etapy) podróży jednojęzycznej grupy ludzi przez historię. Poezja, niczym „czarna skrzynka” w samolocie, zawiera ogromną ilość zaszyfrowanych informacji o życiu i losie ludzkiej wspólnoty i jej członków. W ciągu ponad 500 lat rozwoju poezja nagromadziła i związała ze sobą znaczną część energii twórczej narodu. Pod tym względem nie można porównać z nią żadnej z innych form wypowiedzi duchowej Polaków¹⁴.

Wychodząc od takiego porównania, próbuje w tym i w wielu innych esejach odpowiedzieć na pytanie, co zawiera „czarna skrzynka” poezji polskiej? Przekonany zarazem, że poezję jakiegoś narodu można rozpoznać w wielogłosie poezji świata, próbuje zdeszyfrować, *na czym polega odmienność poezji polskiej*. Mówiąc o niej jako o zjawisku integralnym w swojej ciągłości, można więc, zdaniem Malicia, wykazać „organiczne” podobieństwa, poetyckie przenikanie się utworów dwóch największych przedstawicieli – Jana Kochanowskiego i Adama Mickiewicza.

¹² Tamże, s. 57.

¹³ Tamże, s. 59.

¹⁴ Z. Malić, „Crna kutija” poljske poezije, w: tegoż, *Tijekom riječi. Prijevodi iz poljske poezije...*, s. 115.

Zdaniem Malicia poezja polska zaczyna się od Jana Kochanowskiego i nie oddala się od niego z biegiem czasu w linii prostej, lecz zatacza koncentryczne kręgi i wraz z poetyckim dziedzictwem rozwija się dalej. Jana Kochanowskiego Malic szczególnie lubił i cenił i wielokrotnie powtarzał, że jest to największy słowiański poeta renesansu, stała wielkość polskiej poezji, wzorzec, środek ciężkości. Kochanowski i Mickiewicz stykają się i dopełniają na dwu podstawowych płaszczyznach.

Pierwsza określa pytanie o sens, siły napędowe i cel realnego świata, o to, co jest poza światem, względnie o to, co trwa ukryte pod jego powierzchnią. Obaj poeci udzielają na nie spójnej odpowiedzi: Kochanowski w *Trenach*, Mickiewicz w *Sonetach krymskich*. Nie ma wielu poetów, u których ten filozoficzny, gnoseologiczny lub metafizyczny plan stanowi wyrazistą cechę ich poezji. Można tu wskazać pojedyncze teksty Sępa Szarzyńskiego, Słowackiego, Norwida, Micińskiego.

Drugą wspólną płaszczyznę badacz określa jako mimesis. Chociaż obaj poeci wychodzą od zdecydowanie przeciwnej sytuacji społeczno-historycznej (u Kochanowskiego świadomość polskiej racji stanu oraz przynależność do wielkiej Rzeczypospolitej trzech narodów, u Mickiewicza nie jest to polska świadomość państwowa lecz tożsamość zbiorowa – świadomość ludowa, narodowa), obaj potrafili dostrzec i przedstawić świat Polski w kategoriach uniwersalnych i w tym sensie osiągnąć afirmację polskości.

Wychodząc z założenia, że dzieło każdego wielkiego pisarza w pewien sposób streszcza literaturę swojego narodu, Zdravko Malic pisząc o poezji polskiej, próbuje pewne istotne, elementarne cechy poezji polskiej zasadnie wywieść z twórczości Kochanowskiego i Mickiewicza. Zarysowuje paralele między Kochanowskim i Mickiewiczem z jednej strony, oraz Sępem Szarzyńskim a Norwidem z drugiej. Śledząc drogę rozwoju polskiej poezji po Mickiewiczzu, Malic wskazuje na jej rozwój w dwóch zasadniczych kierunkach: pierwszy to twórczość poetów, którzy istotę języka poetyckiego upatrują w funkcji symbolizacji świata, natomiast drugi – charakterystyczny dla poezji XX wieku – to reizm. W centrum pierwszego znajduje się człowiek jako byt symboliczny i symbolotwórczy i gdyby przyjąć za miernik siłę mitotwórczą, poezję polską niewątpliwie uznać należy za jedną z największych poezji narodowych epoki nowożytnej. W XX wieku ten prąd cechuje również widzenie świata w jednej płaszczyźnie, na której spotykają się przedmioty realne oraz ich symboliczne odbicia. W opozycji do poezji, której funkcją ma być symbolizacja realnego świata, Malic śledzi tok poezji „reistycznej”, której konsekwentnym przedstawicielem jest jego zdaniem Adam Ważyk, a kontynuatorami w różnych wariantach: Różewicz, Bursa, Białoszewski, Wojacek. Na peryferiach głównych prądów epok literackich pojawiają się wybitne indywidualności, tak jak swego czasu Norwid a w XX wieku Leśmian i Gałczyński, którego „linię” kontynuuje Wisława Szymborska.

Prace krytyczne i eseistyczne Zdravka Malicia nie ograniczają się do polskiej poezji. W podobny sposób badacz przygląda się polskiej prozie. Krytycznie i z dystan-

sem, jaki zapewnia mu pozycja badacza „z zewnątrz”, próbując zaznaczyć i śledzić główne linie rozwoju polskiej prozy, niejednokrotnie umieszcza ją i analizuje w kontekście literatury europejskiej lub południowosłowiańskiej. W historyczno-literackim tekście *Između života i svijeta (Między życiem a światem)*¹⁵ będącym jak mówi podtytuł, wprowadzeniem do czytania polskiej prozy XX wieku, Malić pisze o Witkiewiczu, Szulzu, Gombrowiczu, nazywając ich trzema przysłowio- wymi filarami, na których wspiera się gmach prozy polskiej dwudziestego wieku. Czwartym filarem jest, jego zdaniem, Jarosław Iwaszkiewicz. Długa i różnorodna jest lista pisarzy, o których twórczości pisze w artykułach poświęconych polskiej prozie, poezji i dramacie.

Poszukiwanie uniwersalnego wymiaru polskości to zadanie, które postawił przed sobą badacz. Ale literatura polska stanowiła dla niego nie tylko przedmiot badań, lecz także sposób na życie, próbę potwierdzenia własnej egzystencji.

Nie mniej ważne miejsce w życiu chorwackiego polonisty zajmowała działalność translatorska. Przetłumaczył siedem polskich powieści, ponad sześćdziesiąt opowiadań i kilkaset wierszy, cztery dramaty wystawione w teatrach, z których opublikowany był tylko *Ślub* Gombrowicza. Zdravko Malić zmarł przedwcześnie w 1997 roku i wiele jego tekstów oraz ogromna ilość tłumaczeń poezji i prozy polskiej pozostała w rękopisach. Nie zdążył opublikować 40 opowiadań (ponad 1200 stron tekstu), pozostało kilkadziesiąt tłumaczeń tekstów poetyckich, wiele stron tekstów krytycznych, ponad 70 zeszytów dzienników. Kilka dni po śmierci Zdravka Malicia, we wrześniu 1997 roku ukazał się przygotowany i przetłumaczony przez niego tom poezji Wisławy Szymborskiej. Dzięki ogromnemu zaangażowaniu i żmudnej pracy redakcyjnej jego żony – Dragicy Malić oraz pomocy pracowników katedry polonistyki ukazały się drukiem trzy książki: *Mickiewicz itd. – rozprawy, artykuły i eseje o polskiej literaturze* (2002), *Gombrowicziana* (2004), *Z historii literatury polskiej – wybór tekstów* (2004) zawierające wybór polonistycznych prac oraz bardzo obszerna (647 stron) i bardzo osobista antologia poezji polskiej w tłumaczeniu Zdravka Malicia pt. *Gość w domu* (2006). „Antologia” to tytuł roboczy książki, która jest zbiorem przekładów poezji polskiej powstałych na przestrzeni dwudziestu lat. Niekiedy tłumaczenia powstawały przy okazji przygotowywanych wykładów polonistycznych lub seminariów translatorskich, czasem traktował je jako wyzwanie, najczęściej były rezultatem nieustannego, codziennego obcowania z tekstem poetyckim (nie tylko polskim – Z. Malić sam był poetą i tłumaczem z innych języków). Książka zawiera wiersze 76 poetów i poetek, otwiera ją *Bogurodzica* a zamyka wiersz Marcina Świetlickiego¹⁶. Nie jest historycznym przeglądem polskiej poezji. Niektórzy poeci

¹⁵ Z. Malić, *Između života i svijeta (Uvod u čitanje poljske proze 20. stoljeća)*, Zagreb 2002, s. 381.

¹⁶ Z. Malić planował o każdym z pisarzy napisać notę bibliograficzną oraz artykuł krytycznoliteracki. Niestety nie zdążył. Noty bibliograficzne o autorach napisał do antologii Dalibor Blažina.

przedstawieni są jednym, dwoma lub kilkoma tekstami, inni mają w książce swoje „małe antologie”, jak Jan Kochanowski, Jarosław Iwaszkiewicz, Czesław Miłosz, Miron Białoszewski. Wszystkie teksty przetłumaczone zostały niezwykle pieczołowicie, z wiedzą i talentem, a jakie miejsce zajmowały w życiu samego tłumacza, najtrafniej potwierdzą jego słowa:

Napisałem, że wiersze-przekłady powstały „spontanicznie”, na granicy dwudziestoletniej przyjaźni z polską poezją, jako pewnego rodzaju kontynuacja lub komentarz tekstu. Pozorna sprzeczność, pomiędzy spontanicznością a komentatorskim charakterem tej pracy wymaga wyjaśnienia.

Między setkami przetłumaczonych przeze mnie wierszy nie ma ani jednego zrobionego na zamówienie. Wszystkie są rezultatem osobistej wewnętrznej potrzeby, która przekład czyjeś tekstu czyni organicznym środkiem osobistej literackiej formy wyrazu. Ta forma identyfikacji poprzez przekład z „drugim” porównywalna jest z aktorstwem: nie zatracasz siebie w wielości ról, znajdujesz się w nich, z nimi się wielokrotnie identyfikujesz nie zrzekając się własnej osobowości. I tak jak aktor grając rozpoznaje siebie i pokazuje widzom swój talent, tak tłumacz, dokonując przekładu rozpoznaje siebie i pokazuje czytelnikowi swoje poetyckie umiejętności. Prawa sztuki poetyckiej nie są i nie powinny być przeszkodą dla spontaniczności, one stanowią jej założenie wyjściowe¹⁷.

Roli, jaką odegrał profesor i tłumacz Zdravko Malić dla polonistyki, nie sposób przecenić. Obraz literatury polskiej w Chorwacji to obraz, jaki został przez niego ukształtowany. Jego nazwisko pod tekstami krytycznymi, opracowaniami, esejami i tłumaczeniami to gwarancja jakości nie tylko dla czytelnika w Chorwacji, ale i dla polonistów w innych krajach byłej Jugosławii. Zadanie, jakie stoi przed zagrzebską polonistyką, to uzupełnianie, rozszerzanie i uaktualnianie tego obrazu.

PRACE POLONISTYCZNE ZDRAVKA MALICIA (WYBÓR)

1962 *Putovima razvoja suvremene poljske književnosti*, „Naše teme”, br. 4, s. 553–572.

Poljska sociološka književna kritika, „Naše teme”, br. 5, s. 840–848.

1963 *Pogovor*, u: Stanisław Dygat, *Putovanje*, Zora, Zagreb.

1964 *Suvremena poljska drama*, „15 dana”, br. 1–2, s. 19–21.

Pogovor, u: Tadeusz Breza, *Misija*, Zora, Zagreb.

1965 *Književno djelo Witolda Gombrowicza* [praca doktorska], nieopublikowane.

Poljske realije Banketa u Blitvi, „Radovi Zavoda za slavensku filologiju”, br. 7, s. 19–29.

Pristup Iwaszkiewiczzevoj prozi, „Forum”, br. 11–12, s. 586–589.

Mickiewiczev Gospodin Tadija, w: Adam Mickiewicz, *Gospodin Tadija*, Zora – Matica hrvatska, Zagreb, s. 315–323.

Polonica non leguntur, „Naše teme”, br. 2, s. 219–225.

Pogovor, w: Witold Gombrowicz, *Ferdýdurke*, Mladost, Zagreb, s. 233–237.

1966 *Uspomene iz puberteta Witolda Gombrowicza*, „Radovi zavoda za slavensku filologiju”, br. 8, s. 91–128.

Štub Gombrowicza, „Dialog”, nr 5, s. 93–103.

¹⁷ Z. Malić, z rękopisu, w: *Gost u kući*, *Pogovor*, red. D. Malić, Zagreb 2007, s. 556.

- 1967 *Književni feljtoni Witolda Gombrowicza*, „Filološki pregled” (Beograd), br. I–IV, s. 21–35
Dnevnik kao književna vrsta (Uz Gombrowiczev Dnevnik), „Telegram”, br. 337.
 „Ferijalna” književnost, „Telegram”, br. 363.
- 1968 *Oblikovanje poljske avangardne proze (1925–1932)*, „Radovi Zavoda za slavensku filologiju”, br. 10, s. 111–121.
- Ferdydurke*, t. Joanna Łatuszyńska, „Pamiętnik Literacki” LIX, z. 2, s. 108–154.
- Pogovor*, w: Jerzy Andrzejewski, *Rajska vrata*, Zagreb, s. 99–102.
- 1969 *Witold Gombrowicz (1904–1969) (U povodu smrti)*, „Telegram”, br. 487.
- Sienkiewiczzev put do historijskog romana*, w: Henryk Sienkiewicz, *Quo vadis, Stvarnost*, Zagreb, s. V–XIX.
- Svadba s početka stoljeća. O stotoj obljetnici rođenja Stanislawa Wyspiańskog*, „Književna smotra”, br. 1, s. 11–17.
- 1970 *La Construction du Trans-Atlantique de Witold Gombrowicz*, „Zagadnienia Rodzajów literackich” XIII, z. 1/24, s. 95–112.
- Bitješke o Herbertovoj poeziji*, „Književna smotra”, br. 4, s. 61–63.
- Bit Gombrowiczeva kazališta*, „Književna smotra”, br. 3, s. 3–8.
- Pogovor*, w: Stanisław Dygat, *Disneyland*, s. 213–215.
- 1971 *Extraits de bibliographie critiques*, Gombrowicz, « L’Herne » (Paris), nr 1, s. 472–75.
- Gombrowicz, « L’Herne »* (Paris), nr 14, s. 62–70.
- Poljska proza tridesetih godina*, „Književna smotra”, 1971–1972, br. 10, s. 19–30.
- 1972 *Poslijeratna poljska proza*, „Književna smotra”, br. 11, s. 25–37.
- Poljska renesansna književnost*, „Književna smotra”, br. 12, s. 29–36.
- 1973 *Polonica (Sienkiewiczzev put do povijesnog romana; Pristup Iwaszkiewiczzevoj prozi; Gombrowiczzev izlazak na scenu; „Ferijalna” književnost; Pogled na poljsku prozu)*, Studentski centar Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.
- Pogovor*, w: Witold Gombrowicz, *Pornografija – Kozmos*, Grafički zavod Hrvatske, Zagreb, s. 279–281.
- Poljska barokna književnost*, „Forum” br. 4–5, s. 665–668.
- Felietony literackie Witolda Gombrowicza*, t. Wiktoria Krzemień, „Pamiętnik Literacki” 1973, nr 3, s. 151–161.
- 1974 *Gombrowiczevo „Vjenčanje”*, „Prolog” 1974, br. 18, s. 40–44.
- 1975 *Poljska književnost*, w: *Povijest svjetske književnosti*, knj. 7, Zagreb, s. 123–223.
- 1976 *Mickiewicz ili veličina poezije*, „Književna smotra”, br. 24, s. 79–98.
- 1978 *„Crna kutija” poljske poezije*, w: Zdravko Malić, *Tijekom riječi. Prijevodi iz poljske poezije*, Društvo hrvatskih književnih prevodilaca, Zagreb, s. 115–128.
- 1979 *Između života i svijeta. Uvod u čitanje poljske proze 20. stoljeća*, „Književna smotra”, br. 34–35, s. 3–10.
- 1982 *Pjesnik pamćenja. Uvod u čitanje Miloszeve poezije*, „Književna smotra”, br. 47–48, s. 111–119.
- 1983 *Gombrowiczeva „Ferdydurke”*, „Književna smotra”, br. 50, s. 21–44.
- 1984 *„Trans-Atlantyk” Witolda Gombrowicza*, t. Jan Wierzbicki, w: *Gombrowicz i krytycy*, Kraków, s. 235–255.
- 1991 *Gombrowiczzev Trans-Atlantik*, „Treći program Hrvatskog radija”, br. 34, s. 195–200.
- 1999 *O Janu Kochanowskom*, „Književna smotra”, br. 112–113, s. 109–111.
- 2002 *Mickiewicz itd. Rasprave, članci i eseji o poljskoj književnosti*. Priredila Dragica Malić, Hrvatsko filološko društvo, Biblioteka Književna smotra, Zagreb.
- 2004 *Iz povijesti poljske književnosti*. Priredila Dragica Malić, Hrvatsko filološko društvo, Biblioteka Književna smotra, Zagreb.
- Gombrowicziana*. Priredila Dragica Malić, Hrvatsko filološko društvo, Biblioteka Književna smotra, Zagreb.

NAJWAŻNIEJSZE PRZEKLADY Z DRAVKA MALICIA Z LITERATURY POLSKIEJ

- 1963 Stanisław Dygat, *Rastanak (Pożegnania)*, Zagreb.
- 1964 Tadeusz Breza, *Misija (Urząd)*, Zagreb.
- Jerzy Broszkiewicz, *Velika, veća i najveća (Wielka, większa i największa)*, Mladost, Zagreb.
- 1965 Witold Gombrowicz, *Ferdydurke*, Zagreb.
- 1968 Jerzy Andrzejewski, *Rajska vrata (Bramy raju)*, Zora, Zagreb.
- Witold Gombrowicz, *Bankiet (Bankiet)*, w: *100 odrabranih novela svjetske književnosti*, Zagreb.
- Tadeusz Borowski, *Dječak s Biblijom (Chłopiec z Biblią)*, w: *100 odrabranih novela svjetske književnosti*, Zagreb.
- 1970 Zbigniew Herbert, *8 pjesama* [8 wierszy], „Književna smotra”, br. 4, s. 64–67.
- Stanisław Dygat, *Disneyland*, Matica hrvatska, Zagreb.
- Witold Gombrowicz, *O Danteu (O Dantem)*, „Književna smotra”, br. 3, s. 9–13.
- 1973 Witold Gombrowicz, *Kozmos (Kosmos)*, w: Witold Gombrowicz, *Pornografija – Kozmos*, Grafički zavod Hrvatske, Zagreb.
- 1974 Witold Gombrowicz, *Vjenčanje (Ślub)*, „Prolog” 1974, br. 18, s. 45–89.
- 1977 Sławomir Mrożek, *Kronika opsjednutog grada (Kronika oblężonego miasta)*, „15 dana”, br. 1–2, s. 50–53.
- 1978 *Tijekom riječi* [wiersze Jana Kochanowskiego, Adama Mickiewicza, Cypriana Kamila Norwida, Tadeusza Micińskiego; Leopolda Staffa; Kazimierza Wierzyńskiego; Jarosława Iwaszkiewicza, Antoniego Słonimskiego, Aleksandra Wata, Juliana Przybosia, Adama Ważyka, Stanisława Jerzego Leca, Tadeusza Różewicza, Wisławy Szymborskiej, Zbigniewa herberta, Leszka Kołakowskiego, Wiktora Woroszyńskiego, Andrzeja Bursy, Jerzego Harasymowicza, Stanisława Grochowiaka, Haliny Poświatowskiej, Jarosława Marka Rymkiewicza, Krzysztofa Karaska, Leszka A. Moczulskiego, Rafała Wojaczka, Ewy Lipskiej, Juliana Kornhausera], Društvo hrvatskih književnih prevodilaca, Zagreb.
- 1979 *Poljska pripovijetka 20. stoljeća* [Władysław Stanisław Reymont, *Kob (Dola)*; *Negdajni značajevi (Charaktery dawne)*; Maria Dąbrowska, *Sat s kukavicom (Zegar z kukulkom)*; Jan Parandowski, *Aspazja (Aspazja)*; Stefan Flukowski, *Miris mjeseca (Zapach księżycy)*; Bruno Schulz, *Dvije jeseni (Druga jesień; Jesień)*; Zbigniew Uniłowski, *Regrutov dan (Dzień rekruta)*; Witold Gombrowicz, *Na kuhinjskom stubištu (Na kuchennych schodach)*; Adolf Rudnicki, *Konj (Koń)*; Jarosław Iwaszkiewicz, *Bitka na ravnici Sedgemoor (Bitwa na równinie Sedgemoor)*; Jerzy Andrzejewski, *Krivotvorena supruga (Paszportowa żona)*; Tadeusz Borowski, *Gospodo, izvolite u plinsku komoru (Proszę państwa do gazu)*; Marek Hlasko, *Križ (Krzyż)*; Kazimierz Truchanowski, *U knjigama stoji napisano (W księgach jest napisane)*; Tadeusz Różewicz, *More (Morze)*; Bohdan Czeszko, *Tri četvrti do smrti (Trzy ćwierci do śmierci)*; Stanisław Grochowiak, *Komandantovica (Komendantowa)*; Wilhelm Mach, *Za četvrt proljeće (Za kwadrans wiosna)*; Jan Stoberski, *Rvači (Zapaśnicy)*; Marek Nowakowski, *Porodica (Rodzina)*, Stanisław Dygat, *Karneval (Karnawał)*, Janusz Głowacki, *Materijal (Materiał)*, Sławomir Mrożek, *Taj koji pada (Ten, który spada)*; Bogdan Wojdowski, *Vreća (Worek)*; Miron Białoszewski, *Ključ (Klucz)*; Edward Stachura, *Zavoljet ću je snagom svoje volje (Pokocham ją siłą woli)*], „Književna smotra”, br. 34–35.
- 1980 Jarosław Iwaszkiewicz, *Sjenke (Cienie)*, Grafički zavod Hrvatske, Zagreb.
- Tadeusz Różewicz, *Pripreme za književnu večer (Przygotowanie do wieczoru autorskiego)*, „Književna smotra”, br. 38–39, s. 31–35.
- Witold Gombrowicz, *Sienkiewicz*, „Književna smotra”, br. 38–39, s. 80–84.
- Adam Ważyk, *Nasjeckano vrijeme (Czas poszatowany)*, „Književna smotra”, br. 38–39, s.
- 1984 *Antologija poljske pripovijetke XX stoljeća* [jak w *Poljska pripovijetka 20. stoljeća*, do tego: Jerzy Putrament, *Nezgoda u Krasnysławu (Wypadek w Krasnysławie)*; Józef Hen, *Nevolja s psem (Kłopot z psem)*; Julian Kawalec, *Posjeta roditeljskom domu (Odwiedziny w rodzinnym domu)*], Veselin Masleša, Sarajevo.

- Czesław Miłosz, *Antigona*, „Književna smotra”, br. 54–55, s. 146–147.
- 1986 Jarosław Iwaszkiewicz, *Pjesme*, „Književna smotra”, br. 63–64, s. 95–107.
- 1989 *Naramak pjesama* [m. in. wiersze Adama Mickiewicza, Leopolda Staffa, Jarosława Iwaszkiewicza, Antoniego Słonimskiego, Kazimierzy Iłakowiczówny, Marii Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej, Juliana Przybosia, Czesława Miłosza, Tadeusza Różewicza, Wisławy Szymborskiej, Adama Zagajewskiego], „Književna smotra”, br. 73–76, s. 131–139.
- 1991 *Preobrazbe. Prijevodi iz poljske poezije* [*Bogurodzica* oraz wiersze Jana Kochanowskiego, Adama Mickiewicza, Juliusza Słowackiego, Jana Lemańskiego, Tadeusza Micińskiego, Bolesława Leśmiana, Leopolda Staffa, Juliana Ejsmonda, Marii Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej, Juliana Tuwima, Kazimierza Wierzyńskiego, Jarosława Iwaszkiewicza, Władysława Broniewskiego, Jana Lechonia, Juliana Przybosia, Andrzeja Kuśniewicza, Adama Ważyka, Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego, Anny Śwircińskiej, Mikrona Białoszewskiego, Wisławy Szymborskiej, Zbigniewa Herberta, Tadeusza Różewicza, Ludwika Flaszena, Urszuli Kozioł, Ernesta Brylla, Józefa Barana], „Književna smotra”, br. 84, s. 83–105.
- Witold Gombrowicz, *Trans-Atlantik (Trans-Atlantyk)* [fragment], „Treći program Hrvatskog radija”, br. 34, s. 195–200.
- 1997 Wisława Szymborska, *Radost pisanja*, Nova stvarnost, Zagreb.
- 1998 *O Adamu Mickiewiczu. Prijevodi iz Mickiewiczzeve poezje*, „Književna smotra” br. 110, s. 69–72.
- 1999 Jan Kochanowski, *Stihom i prozom*, „Književna smotra”, br. 112–113, s. 113–119.
- 2002 Witold Gombrowicz, *Ivona, kneginjica od Burgunda (Ivona, księżniczka Burgunda)*, „Dubrovnik”, br. 3, s. 220–283.
- 2006 Antologija poljske poezije, *Gost u kući (Gość w domu)*, wybór 67 autorów.